ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

ՓԱՍՔԷՕՐԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐ-ՑՆՕՐԷՆԻՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ

Տիկիններ, Պարոններ,

Ցանուն իր բոլոր պաշտօնակիցներուն որոնք իր բարեկամներն ալ էին, կուգամ երուանդ Մանուէլեանին բերել հուսկ հրաժէշտի ողջոյնը փասթինեան կաճառին որուն նուիրեց ան իր բովանդակ գիտական գործունէութիւնը:

1902ին է որ մտած էր ան մեր Տան մէջ, եւ 46 տարիէ ի վեր հաւատարմօրէն կապուած մնաց անոր: Հանգստեան կոչուելու տարիքին հասնելէ՝ 1941ին՝ գինքը չէր հետացուցած մեզմէ, եւ մինչեւ իր վերջին ժամը ան այնքան հանապազորդաբար եկաւ իր աշխատանոցը որքան ըրած էր անդադար մօտ կէս դարու ընթացքին: Գիտական հետախուզութեանց համար իր հրայրքը կը պահպանէր անոր մէջ խանդավառութիւն մը որ մնաց միչտ նոյնքան բորբոքուն ու նոյնքան երիտասարդական: Ան այցելութեանց ընթացքին զոր կուտար ի լսպաշտօնակիցներուն, ոչ միայն յօժարակամ կը յիշատակէր իր աշխատութեանց արդիւնքները, այլ եւ ոգեւորութեամբ մատնանչէ կ'ընէր ան նոր ուղիները զոր անոնք իրեն քանային եւ որոնց անսահման լայնարձակումները կ'ընդունէարէր:

Եթէ իր անհետացումէն խոցուղներուն համար կայ մխիթարութիւն մը, անոնք զայն պիտի գտնեն այն հրճուանքին մէջ զոր ան կը զգար պատնէչին վրայ իր միչտ մնալէն եւ իր ճիգը թուլացած տեսնելու վախը չունենալէն:

Մանուէլեան, ա՛յնքան սիրալիր իր բարեկամներուն հետ, ա՛յնքան ուրախ՝ կատարած աշխատութենէն իր գոհունակութիւնը անոնց յայտնելու, այնքան կատակասէր ու մերթ կծու հնդնաբան իր դայրոյթները մէջ, այն խօսակցութեանց միջոցին որոնք իրեն համար ընդհատ հարկաւոր հանգչում մըն էին, միչտ լատատես նօթի մը վրայ իր մնաք բարովը կ'ըսէր: Լատատեսութիւն զոր ամէն օր յայտնող օրուան աշխատանքին սպասման մէջ կը քաղէր: Անկախ միտք, ամէն յոյս միմիայն իր վրայ դընող, մենասէր մըն էր ան: Միայնակ ընտրած էր իր ճամբան, արիաբար մօտենալով ամենէն բարդ եւ ամենէն վէմի առարկայ խնդիրներուն:

Իր ասպարէզին սկզբնաւորութեանը, ան իր մասնագիտութիւնն ըրած էր ջրային դրութեան հիւսուածաբանական ուսումնասիրութիւնը, եւ միթոտիկ կերպով հետամուտ եղած էր ջրային բջիջներու ա՛յնքան փափուկ չինուածքը ի վեր հանելու:

Այսպէս՝ ամբօրէն զինուած եւ անզուգական ճարտարութեամբ մը օժտուած, անկիւս կարող կը հանդիսանար՝ փասթէօռեան հաստատութիւնը մտնելու բոպէէն իսկ՝ ձեռք զարնելու կատարդութեան ախտաբանական հիւսուածաբանութեան վրայ իր առաջին հետախուզութիւններուն, զոր հրատարակեց 1903ին: Ան գտած էր իր ճամբան, եւ 46 տարի չարունակ անսպառ յարատեւութեամբ եւ հաստատամտութեամբ քալեց այդ ճամբէն: Վիրաչափի (sonde) այն մէկ քանի հարուածներեը զոր պատահաբար տուաւ մարդակազմային-ախտաբանական ուրիչ խնդիրներու, վաղանցուկ հետաքրքրութիւններ են լոկ, վորձեր որոնք օգտակար եղան իր թէքնիքական միջոցները կատարելագործելու եւ համեմատութեան եղրեր հաստատելու համար:

Այսպէս է որ Մանուէլեանի կը պարտինք նշանաւոր դիտողութենէ ամբողջ խումբ մը կեդրոնական եւ չրջապատային ջրային դրութեան մէջ կատարդութեան ժահրին (virus) կատարած դերին վրայ, ինչպէս եւ՝ կատարդութեան բնաչրջման ընթացքին՝ թուքին ապականման մեքենականութեան վրայ, չրջապատական ախտակ շական ղօնդերուն դերին վրայ, արեւային ջղահիւանդին եւ անուօքէօռօպ-ներու ցանցերուն (filet) կատարական բորբոքման վրայ, մասնաւոր ձեւաւորութիւններուն վրայ որ ամբողջ ողնուղղային սունակին մէջ՝ ի յայտ կուգան ողնայարի ջրային դրութեան մէջ, չրջաբերական ջղերուն մէջ, լորձնաբեր գեղձերուն մէջ, ձեւաւորութիւններ որոնց համար բանաձեւած էր վարկածը ներբջջային մակաբոյծի մը զոր կը նկա-

digitised by A.R.A.R.@

տէր իրը կատաղութեան վարակիչ ազդակը: Ինչպէ՞ս կրնամ իր դաղափին առջեւ չյիշատակել այդ աշխատութիւնը որ անոր կեանքին մեծագոյն յուզումը եղած է եւ որ անոր նախնտրեալ նիւթերէն մէկն էր իր պաշտօնակիցներուն հետ ունեցած խօսակցութեանց մէջ:

Ան իր մտահոգութեանց մէջէ եթէ ունէր ատոր հաւասար ուրիշ նիւթ մը, սիֆիլիսին վրայ իր հետախուզութեանց եզրակացութիւնն էր, սփիռոֆէթա–փալիտաններու բազմապատկման եւ դանակին վրայ՝ զարգացմանն ընթացքին այն մանրահատներուն (granule) որոնք այլեւս պատրուամանրէներ (spirochète) չեն բաւին տառապան խմաստով, այլ պարուրամանրէ յատուկ բերողներ (spirochètogène), այսինքն սերմերը (germe) սիֆիլիսի մակաբոյծին: Գիւտ որ չահեկան է քէ՛ տեսական եւ քէ՛ գործնական տեսակէտով: Այդ ձեւաւորութեանց ներկայութիւնը քոյլ կուտայ, ի բացակայութեան ոեւէ յատկանշական պարուրամանրէի, խոցի մը (lésion) սիֆիլիսական բնոյթը հաստատել:

Ուրիշ տեղ մենք պիտի կատաբենք իր աշխատութեանց ճշդորոշ ցուցադրումը· ներկայ ցուադին պահուն, կը բաւէ հաստատել թէ ան կը քողու կարեւոր գործ մը որուն պիտի դիմեն այսուհետեւ անոնք որ պիտի մօտենան իրմէ յետոյ այն մեծ խնդիրներուն, որոնց ան իր կեանքը նուիրեց:

Փաստիչօտեան կաճառը պիտի պահպանէ յիշատակը այս պաշտօնակիցին, որ մտատիպար հանդիսացաւ անշահախնդրութեան, գիտական խանդավառութեան եւ հաւատաբմութեան հանդէպ Փաստիչօտեան աւանդութեան որ անոր յարատեւ դատաստին մաքուր լոյսը եղաւ:

Թարգմ· Ա· Չ·

ՏՕՔԹ· ՏԻՒԹԱՒՒԻՒ ՏԸ ԼԱ ՌԻՎԻԷՒ

ԹԵՒ ՏՂԻԿՔ, ԱՍՏՂԵՐ

Ո՞ր մոգն էր արդեօք որ գիս շըփոթեց իր քաղցնին հետ,
Իր աղօթքին տան բուրվառներէն գիս բուրվառ մը կարծեց·
Եւ այնքան շատ խռնեց իմ մէջըս դըրաւ որ վառիմ բաւէտ,
Եւ ոտքտս համակ աըրբազան ծուխով լեցուց պարուրեց:

Խորհուրդ է հիմայ ներաշխարհս ամբողջ, անբացատրելի՛ն·
Ես իսկ չեմ կրընար մօտենալ իրեն, հարցընել ինչտուն:
Կը վախնամ փըշրել էութիւնս ամբողջ, իմ սիրտն ու հոգին,
Որ կարծես բիւրեղ են երկնախմորէ յօրինուած նախշուն:

Թե՛ տըւէք, աստղեր, ձեզ հետ վեր քըշուիմ,
Անխարխափ կեանքի գըրկին մէջ հանգչիմ,
Ու ձեր բացխըփիկ աչքերուն նըմա՛ն՝
Պահ մը բընաւորիմ, պահ մ'ալ աբթընա՛նամ:
Դըժուար է ապրիլ խաղաղ հուն մ'երկար,
Բայց չ'արժեր ապրիլ կեանքն այս ցաւագար·
Տարէ՛ք գիս արփւոյն պալատը տաճուկ,
Տարէք ամպերուն ոլորտը փափուկ:
1944

ՀՍԿՈՒՄ

Կոկոն մ'է քառած աշուղ ցօղունին գըրկաբաց քերին,
Սիրահալ աչքի պէս խոնաւ ու քաց,
Զըսպըւած սիրոյ ներման տեղմըւած:
Խորհուրդներ կան հոն անընթեռնըլի,
Գաղտնիք կան երգող, գիծեր շնորհալի,
Խունկ մ'արթեցուցիչ, խայտաճիճ արեւին,
Շիթ մը աստղերէն, հեւք մ'ուրախ լոյսին:
Կ'ուզէի հըսկել գիշեր մը ամբողջ
Տիրելու համար խորհուրդին այդ խոր,
Տեսնել բացուիլը ծպտիկին աղուոր,
Նայուածքին իր յառած կապոյտ երկընքին:
Քիչ օրէն՝ արդէն՝ սարսուռն իր սըրտին՝
Ան պիտի սպասէ որ թափին գետին
Գունատած մուշտ շաւիրակներն աղուոր,
Ու սիրտը լեցուած տրտմութեամբ մը խոր
Պիտի քաճընի զինք շընջապատող կանաչ կեանքն սուսկ
Տերեւներուն տակ:
1944.

digitised by A.R.A.R.@